

OBVEŠČEVALEC

LETO XII

LITIJA 1971

ŠT. 5

Kako smo poslovali v devetih mesecih

Rezultati proizvodnje:

Količinski obseg proizvodnje je v letošnjem devetmesečnem obdobju za 7,2% večji, vendar še vedno pod planom.

V posameznih proizvodnih oddelkih so bili doseženi naslednji rezultati:

— predilnica (prikazano v tonah)

	1970	1971	Indeks
januar	383	358	
februar	378	360	
marec	413	458	
april	445	456	
maj	402	400	
junij	402	423	
julij	375	437	
avgust	393	437	
september	376	423	
Skupaj	3567	3752	105,1

Količinski porast proizvodnje je dosežen ob skoraj enaki ϕ Nm, ki znaša letos 33,0, v lanskem letu pa je bila 33,2.

Za letošnje leto so značilni precejšnji premiki asortimana. V celotni proizvodnji je vedno več sintetične preje in znaša že 30%, proizvodnja stanične preje je nekoliko nazadovala, povečala pa se je proizvodnja česane in kardirane bombažne preje.

Izbira asortimana je bila podrejena finančnim interesom podjetja. Z višjimi prodajnimi cenami bombažne preje smo dosegli večjo rentabilnost tovrstne proizvodnje. V lanskem obdobju je znašala razlika med prodajno ceno in surovino (bombaž) za 1 kg bombažne preje 4,75 din, letos pa smo dosegli 6,40 din. Razlika 4,75 din je bila premajhna, da bi pokrila proizvodne stroške, medtem ko 6,40 din pokrije stroške v celoti.

Pri stanični preji je razlika nekoliko večja in sicer 6,97 din, pri sintetični preji pa je razlika 14,31 din.

Ti podatki nazorno kažejo, kateri proizvodi so najbolj donosni in kam moramo usmeriti našo proizvodnjo in prodajo.

Za dosego prikazane proizvodnje so porabili v oddelku predilnice, kjer je zaposlenih 497 delavk oz. delavcev, 691.596 učinkovitih delovnih ur, to je 55.138 ur več kot v istem obdobju lani. Zaradi večje učinkovitne porabe delovnega časa, je produktivnost neko-

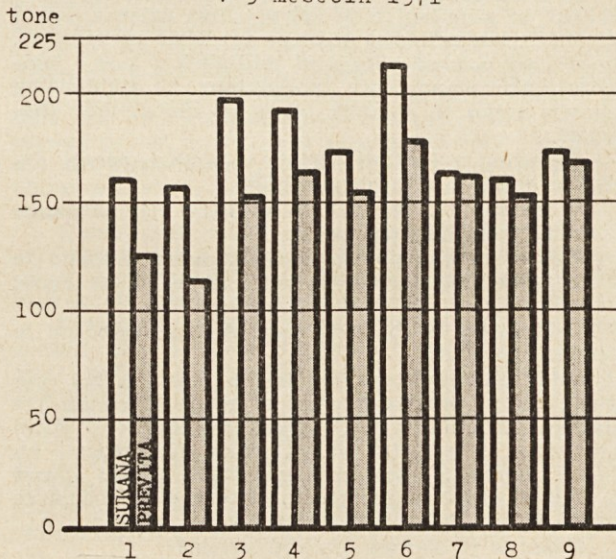
liko nazadovala. Letos smo porabili za izdelavo 100 kg enojne preje 18,43 ur, lansko leto pa smo rabili za dosego enake proizvodnje 17,84 ur. Produktivnost je manjša od lanske iz obojestranskih vzrokov. Upoštevati moramo modernizacijo strojnega parka, ozko grlo v pripravi, kjer kasnimo z montažo. Zato so bile vretnske kapacitete izkoriščene 87,5%, ker je primanjkovalo predpreje.

— sukalnica (prikazano v tonah)

	1970	1971	Indeks
efektivna proizv. sukanе preje	1 367	1 595	117
ϕ Nm	34,4	33,7	
odpadki v kg	18 760	12 384	
rendement	98,6	99,2	
planirana efekt. proizv.	1 322	1 653	125
planirana ϕ Nm	35,0	33,7	
izvršitev plana	103,4	96,5	

Proizvodnja sukalnice se je občutno povečala, vendar ne dosega planirane proizvodnje. Večje planske zahteve temeljijo na dodatnih kapacitetah, ki pa

PROIZVODNJA SUKANE IN PREVITE PREJE
v 9 mesecih 1971

niso bile vse pravočasno montirane, poleg tega pa so bile tudi kapacitete slabše izkoriščene zaradi pomanjkanja preje.

Z ozirom na vedno večje povpraševanje po sukani preji, bo potrebno proizvodnjo povečati.

Dodatne kapacitete v sukalnici so zahtevale novo delovno silo. Sukalnica zaposluje 163 delavcev, kar je 10 delavcev več kot v letu 1970. Proizvodnja, ki je večja za 17 %, je zahtevala tudi več vložnega dela. Porabili smo 229 027 učinkovitih delovnih ur (lani 215 561 ur), vendar je poraba ef. ur za 100 kg sukane preje nekoliko nižja. Lani smo porabili 15,7 ef. ur, da smo presukali 100 kg preje, letos pa 14,4 ef. ure, iz tega sledi, da se je produktivnost povečala.

— previjalnica (prikazano v tonah)

	1970	1971	Indeks
efektivna proizv. previte preje	1154	1377	119
Ø Nm	37,3	38,7	
odpadki v kg	4694	3675	
rendement	99,6	99,7	
planirana proizvodnja	2066	2289	111
planirana Ø Nm	41,1	39,5	
izvršitev plana	48,4	60,9	

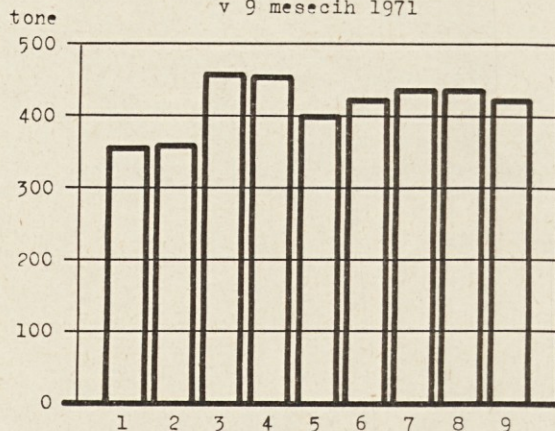
V previjalnici je zabeležen najvišji porast proizvodnje, kljub temu pa je proizvodnja še vedno daleč pod planom. Proizvodnja je pod planom zaradi nerealnega planiranja, zato bo potrebno izvršiti rebalans plana. Previjalnica zaposluje 64 delavcev, tj. za 11 delavcev več, kot leta 1970.

Za poslovne in proizvodne dejavnosti je podjetje zaposlovalo 967 delavcev, 86 več kot lani.

Celokupno proizvodnjo tekočega poslovnega obdobja smo prodali, zanjo smo iztržili 97 325 000 din. Dotok denarja za prodano blago je bil ob velikih izter-

PROIZVODNJA ENOJNE PREJE

v 9 mesecih 1971

jevalnih naporih uspešen, če upoštevamo splošno jugoslovansko nelikvidnost. V 9 mesečnem obdobju je prišlo v podjetje 89 284 000 dinarskih sredstev. Terjatve do naših kupcev so se povečale in znašajo 32 736 000 din, medtem ko so se naše obveze do dobaviteljev zmanjšale in dolgujemo na koncu septembra še 7 457 000 din.

Večja proizvodnja in prodaja je ugodno vplivala na gibanje OD. Povprečni netto OD so se povečali od lanskega leta 1232,14 din na 1324,96 din.

Najvišji osebni dohodek v podjetju je bil 4365,33 din, medtem ko je bil najnižji 926,82 din.

Zaradi večjega števila zaposlenih smo porabili za bruto OD 16 709 000 din.

Kljub porastu OD nam je uspelo le-te znižati v strukturi lastne cene na 17,8 % (lani 19,5 %).

Kljub vsem podražitvam pa smo dosegli v letošnjem letu dober finančni uspeh. Za sklade je ostalo podjetju 5 998 000 din sredstev, poleg tega pa je treba upoštevati visoko amortizacijsko stopnjo, saj se je zbralo za obnovo strojnega parka in odplačilo anuitet 7 111 000 din amortizacijskih sredstev.

A. Kralj

Zanetek požara v stari čistilnici

Pred leti smo uredili novo čistilnico. Kupili in postavili smo nove čistilne stroje.

Delovni proces v oddelku je polavtomatiziran. V oddelku so zaposleni trije delavci. Dva delavca delata pri osmih rahljačih bal, eden pa pri štirih otepalnikih. Razrahljan bombaž potuje od rahljalnikov preko kondenzorjev in stopničastih rahljalnikov, po gumijastem tekočem traku in sesalnih ceveh do otepalnikov (baterjev).

Zaposleni v čistilnici delajo v štirih izmenah. Čistilnica obratuje tudi ob nedeljah.

V nedeljo 17. 10. 1971 je ob 10.25 uri nenadoma izbruhnil v tej čistilnici požar.

Kako je požar potekal in s kakšnimi sredstvi je bil pogasjen, naj povedo delavci sami, ki so ogenj pogasili.

Delavec pri rahljaču bal tov. Anton Ceglar mi je o požaru povedal:

»Med odzemanjem bombažnih plasti iz bal sem opazil, da je dvajset metrov od mene izbruhnil pri sitastem odvajanem valju ogenj s plamenom. Hitro sem stekel k omarici, razbil steklo in pritisnil na alarmni gumb. S stene sem snel ročni gasilni aparat na CO₂ in pričel ogenj gasiti. Istočasno je sodelavec ustavil stroje. Požar smo pogasili v pol ure.«

Kako se je obnesel alarmni sistem?

»Odlično. Takoj po notranjem alarmu je pritekel dežurni gasilec tov. Podkrajšek Karel, vodja izmene tov. Šistek Hamdija in delavci predpredilnice.«

Tov. Šistka sem vprašal, kaj je storil, ko je zagledal požar?

»Ko sem opazil, da je glavna nevarnost za razširitev požara mimo, sem obvestil nadmojstra tov. Stamatovskega.«

Nadmojster je pripovedoval:

»Pol ure pred začetkom požara sem bil v čistilnici in nisem opazil posebnih motenj pri čistilnih strojih.

Po obvestilu o požaru sem takoj prišel v podjetje. Dal sem nalog za vključitev čistilnih strojev, ker iz lastnih izkušenj vem, da ob požaru zaide nekaj isker tudi v same čistilne stroje in obstaja nevarnost, da se ogenj razširi. In res je bilo v čistilnih strojih več žarišč, ki smo jih z ročnimi gasilnimi aparati pogasili, ker so vsi dobro delovali.«

Na vprašanje, zakaj je zunanji dohod v čistilnico zatrpan z zaboji, je tov. Stamatovski odgovoril:

»Sreča, da smo požar tako hitro pogasili, ker bi bila zaradi zatrpanega prehoda vsaka hitra pomoč pri gašenju nemogoča. O tej nevarnosti sem že obvestil Izvršilni odbor.«

Zanimalo me je, zakaj je prišlo do požara:

Tov. Ceglar je domneval, da je bilo veliko trenje med jermenom in jermenico regulirnega valja, ker večkrat pade jermen z jermenice.

Mojster čistilnice tov. Franc Žibert pa domneva, da je začelo goriti zaradi trenja navitega bombaža v regulirnem valju, ker je valj votel in se zato naviti bombaž drgne ob ohišje stroja. Mogoče pa je zašel v rahljač bal konec žice, s katero so ovite bale.

Nadmojstra tov. Stamatovskega sem vprašal, kolikšna je škoda zaradi požara. »Zaradi hitre in uspešne zadušitve ognja je zgorelo le 10 kg bombaža. Polovica čistilnih strojev je takoj začela delati, druga polovica strojev pa je začela obratovati, ko smo jih očistili in se prepričali, da v njih ni več tlečega bombaža, zato ni bilo večje škode.«

Dežurni gasilec tov. Podkrajšek je povedal, da so pri gašenju uporabili osem ročnih gasilnih aparatov.

Pripravljeni sta bili še dve 30 kg jeklenki s plinom CO₂ in 100 kg aparat s prahom.

Oglasil sem se še pri direktorju komercialnega sektorja tov. Tonetu Pavlihi in se zanimal, kdaj bodo pričeli transportni delavci odvažati zaboje tudi v popoldanskem času. Odgovoril mi je, da je že sklenjen dogovor o odvažanju zabojev v popoldanskem času.

In res. 18. 10. 1971 je bila za odvažanje zabojev in dostavo mešanice uvedena pri transportnih delavcih druga izmena.

Zatranega glavnega izhoda iz čistilnice ni več. Požar v čistilnici 17. 10. 1971 je pripomogel, da je bila druga izmena za odvoz zabojev uvedena takoj.

Varnostni tehnik
Franc Lesjak

Izobraževanje iz varstva pri delu

Na podlagi 57. člena Pravilnika o varstvu pri delu se s Programom izobraževanja iz varstva pri delu predpisuje način poučevanja, izpopolnjevanja in preizkušanja znanja delavcev iz varstva pri delu.

I. Poučevanje in vzgajanje

Vsak delavec v podjetju mora biti ob nastopu dela in ob premestitvi na drugo delovno mesto poučen o delovnih pogojih in nevarnostih v zvezi z njegovim delom. Med zaposlitvijo pa je treba skrbeti za njegovo vzgojo in izpopolnjevanje znanja iz varstva pri delu.

Obveznost poučevanja, vzgajanja in dopolnjevanja znanja o varstvu pri delu zadeva vse delavce v podjetju, ne glede na njihovo strokovno kvalifikacijo, delovne izkušnje ali delovno mesto.

Ob razporeditvi na delo

Ob razporeditvi oz. nastopu dela ali premestitvi na drugo delovno mesto mora biti delavec poučen:

- o delovnem procesu na splošno, posebno pa o delovnih pogojih in nevarnostih za zdravje oz. življenje na njegovem delovnem mestu oz. delu;
- o najprimernejšem načinu dela, uporabi delovnih priprav in naprav in o materialih, ki zagotavljajo varno delo.

- o splošnih in posebnih varstvenih ukrepih, ki jih mora upoštevati, o okoliščinah, ki take ukrepe narekujejo, o načinu in namenu uporabe sredstev in opreme za osebno varnost pri delu.

- o organizaciji in delovanju varstva pri delu, o pravicah, dolžnostih in načinu uveljavljanja pravic iz tega varstva.

Med zaposlitvijo

Med zaposlitvijo je treba skrbeti za vzgojo delavcev in izpopolnjevanje njihovega znanja iz varstva pri delu, in to predvsem:

- ob spremembah delovnih pogojev zaradi sprememb ali dopolnitev v delovnem procesu,
- ob uvedbi novih delovnih priprav ali naprav;
- ob rekonstrukciji ali adaptaciji delovnih prostorov ali delovnih mest;
- ob spremembah ali dopolnitvah varstvenih ukrepov;
- drugih primerih, ko razmere zahtevajo, da se dopolnjuje znanje delavcev o varstvu pri delu.

Način poučevanja, vzgajanja in preizkušanja znanja

Delavci se poučujejo in vzgajajo teoretično in praktično, na način, ki se določi s programom za posamezna delovna mesta. Učni program proučevanja za delovna mesta mora biti izdelan tako, da vedno upošteva varnost kot osnovno točko. Služba varstva pri delu izdela

v sodelovanju s Centrom za izobraževanje vsako leto program poučevanja in vzgoje.

Vsi vodilni tehnični kadri proizvodnje in neposredni proizvajalci, morajo pred nastopom dela in med delom dokazati, da obvladajo snov varstva pri delu za svoje delovno mesto.

Preverjanje znanja pred nastopom dela in v določenih rokih med letom obsega:

- neposredni proizvajalci snov, ki zadeva njihovo delovno mesto;

- delovodje za področje svoje ekonomske enote;
- obratovodje in vodje izmen za področje obrata;
- ostali tehnični kadri za svoje področje dela.

Preverjanje znanja je ustno in se opravi pred komisijo, ki jo na predlog ustreznega strokovnega organa imenuje delavski svet za vsak termin preverjanja posebej.

V komisiji mora sodelovati:

- vodja sektorja podrejenih delavcev;
- vodja službe varstva pri delu;
- vodja izobraževalnega centra;
- sodelavec zavoda za pospeševanje varstva pri delu.

Preverjanje znanja opravijo delavci po letnem programu preverjanja znanja, ki je sestavni del Plana izobraževanja članov kolektiva v koledarskem letu. Točen čas in kraj preverjanja določi DS s svojim sklepom o imenovanju komisije. Vsako preverjanje znanja se vpiše v posebno matično knjigo in bremeni sklad za vzgojo kadrov.

Če kandidat pri preverjanju ne odgovarja zadovoljivo, se mu določi nov rok za preverjanje, vendar v takem primeru nosi stroške preverjanja kandidat sam, oz. se stroški razdelijo na vse tiste, ki so morali svoje znanje ponovno preverjati. Če tudi pri drugem preverjanju kandidat ne pokaže zadovoljivega uspeha, se do naslednjega periodičnega preverjanja premesti na tisto delovno mesto, za katero ima potrebno strokovno usposobljenost in znanje iz varstva pri delu. Če kandidat pri naslednjem periodičnem preverjanju pokaže dobro znamenje, se premesti nazaj na staro delovno mesto.

Kandidat mora biti o preverjanju znanja iz varstva pri delu obveščen najmanj 14 dni pred rokom preverjanja. Kandidati, ki so na bolniškem dopustu, pa morajo dobiti opravičilo za neudeležbo.

Opravičilo so samo težka obolenja ali opravljanje državljske dolžnosti. Če več kot dve tretjini kandidatov sporoči, da ne morejo priti, lahko komisija razpiše nov rok, ki pa ne sme biti daljši od 14 dni. Če kandidat ne pride na preverjanje znanja in svojega izostanka ne opraviči, je postopek isti, kot če kandidat ne odgovarja zadovoljivo in če tudi ob ponovnem pozivu ne pride, je to hujša kršitev delovne dolžnosti. Komisija mora predlagati pooblaščenim disciplinski postopek zaradi hujše kršitve delovne dolžnosti.

Kako gradimo in obnavljamo šole

13. aprila 1969 smo z referendumom izglasovali samoprispevek za investicije v šolstvu. Zaposleni občani prispevamo en odstotek od netto osebnih dohodkov, obrtniki dva odstotka od čistega dohodka, prav toliko tudi kmetje od katastrskega dohodka. Ta samoprispevek se zbira od 1. 7. 1969 do 30. 6. 1975. Vse delovne in druge organizacije v občini pa plačujejo en odstotek od vseh netto izplačanih osebnih dohodkov. Ta sredstva se zbirajo od 1. 1. 1970 do 31. 12. 1975. Po vnaprejšnjih izračunih naj bi se tako zbralo 5 410 000 din, katere pa naj bi razdelili takole:

	din
Osnovna šola Litija	240 000
Polšnik	30 000
Ribče	10 000
Hotič	50 000
Sava pri Litiji	15 000
Vače	100 000
Jevnica	120 000
Konjščica	160 000
Kresnice	90 000
Litija—Gradec nova šola	2 000 000
Skupaj	2 815 000
Osnovna šola Šmartno	1 080 000
Štanga — nova šola	370 000
Primskovo — nova šola	600 000
Javorje	20 000
Mamolj	45 000
Kostrevnica	25 000
Skupaj	2 140 000
Osnovna šola Gabrovka	300 000
Gradišče	30 000
Dole	130 000
Skupaj	460 000

Izvršni odbor sklada je na svoji seji 3. 12. 1970 razpravljaj o finančnih sredstvih sklada. Ugotovil je, da predvidenih sredstev ne bo dovolj za vse gradnje in obnovitve šolskih poslopij. Na drugi strani pa je ugotovil, da s tekočim prilivom ne bo mogoče uresničiti zastavljenega programa. Izvršni odbor je sklenil, da del sredstev veže pri banki in si tako pridobi pravico do kreditov. Odbor bo vložil 3 000 000 dinarjev za dobo dvajsetih let in banka bo odobrila 5 250 000 dinarjev kreditov, ki jih bo treba vrniti v dvajsetih letih. Banka obestuje vezano vlogo po en odstotek letno, obrestna mera za posojilo pa znaša dva odstotka.

Iz bilance lahko vidimo sedanje stanje sklada:

	Samo-prispevek	Prispevki del. org.	Skupaj
Dohodki	1 470,036,55	427 258,95	1 897 295,50
Izdatki	365 181,15	23 256,75	388 437,90
Izložena sredstva	228 771,65	—	228 771,65
Vezana sredstva	874 320,00	—	874 320,00
Saldo na dan 30. 6. 1971	1 763,75	404 002,20	405 765,95

Program zbiranja in porabe sredstev je bil izdelan ob referendumu. Ker pa takrat ni bilo možno predvideti podražitve gradbenih storitev in gradbenega materiala, so danes takratne ocene na posameznih šolah popolnoma nerealne. Zato so posamezne objekte ponovno ocenili, da bomo tako lažje ugotovili, koliko sredstev potrebujemo za uresničitev zastavljenih programov. V tabeli so zbrani podatki ob referendumu in današnje ocene, oziroma pogodbene vrednosti ob oddaji del (Šmartno—Jevnica—Vače).

Objekt	Ocena ob referendumu	Sedanja ocena	Pogodbena vrednost	Razlika v din
OŠ Litija	240 000	240 000	—	—
OŠ Polšnik	30 000	30 000	—	—
Ribče	5 000	—	—	—
Hotič	50 000	100 000	—	50 000
Sava	15 000	70 500	—	55 500
Vače	100 000	—	150 000	50 000
Jevnica	120 000	—	280 000	160 000
Konjščica	160 000	500 000	—	340 000
Kresnice	90 000	90 000	—	—
Litija—Gradec	2 000 000	6 000 000	—	4 000 000
GŠ Šmartno	1 080 000	—	2 250 000	1 170 000
Štanga	370 000	900 000	—	530 000
Primskovo	370 000	900 000	—	530 000
Javorje	20 000	49 500	—	29 500
Mamolj	45 000	108 500	—	63 000
Kostrevnica	25 000	25 000	—	—
OŠ Gabrovka	300 000	340 000	—	40 000
Dole	130 000	130 000	—	—
Gradišče	30 000	30 000	—	—
Skupaj	5 180 000	9 483 500	2 680 000	7 018 500

Op.: Vsota za Osnovno šolo Ribče se bo porabila za vzdrževanje zgradbe, da ne bo na njej nastala še večja škoda.

Že na prvi pogled lahko vidimo, da je nastala velika razlika med predvidenimi in potrebnimi sredstvi. Razlika le delno ublaži priliv sredstev, ki je zaradi povišanja osebnih dohodkov nekoliko višji, kot so predvidevali. Ne moremo pa predvideti, kako bodo nihale cene in osebni dohodki v prihodnjih letih. Če se napotimo od šole do šole, pa dobimo takole sliko:

Osnovna šola Litija: Za načrte posebne osnovne šole so porabili 30 060,20 dinarjev. Ostala sredstva se bodo porabila po programu, ki je bil sprejet ob referendumu.

Polšnik: Po prvotni listi, ki jo je sprejel upravni odbor sklada, je bilo popravilo osnovne šole na programu za letošnje leto. Približni predračun, ki je že narejen, predvideva 16 616,80 dinarjev.

Ribče: Skupščina je sprejela sklep, da se osnovna šola v Ribčah ukine, kar se je v septembru tudi uresničilo. Sredstva so odborniki vseeno namenili za vzdrževanje, da ne bo na poslopiju nastala še večja škoda.

Hotič: Po novem predračunu bo potrebnih za popravilo poslopja 100.000 dinarjev.

Sava: Upravni odbor sklada je na svoji sedmi seji sprejel sklep, da se šola na Savi popravi že v letošnjem letu. Dela naj bi končali do konca novembra. Približni predračun predvideva 75 000 dinarjev.

Vače: Šola je dobila centralno kurjavo, dela so končana, račun je znašal 150 000 dinarjev.

Jevnica: Osnovno šolo popravljajo. Pogodbena vrednost investicije je bila ob oddaji del 280 000 dinarjev. Končana pa bi morala biti vsa dela do petnajstega septembra.

Konjšica: Strokovnjak, ki je izdelal nove približne predračune, meni, da je kulturni dom že tako slab, da je za popravilo škoda vsake investicije. Možno je, da se cela stavba podzida, ostanejo pa temelji in streha. Druga možnost pa je, da se postavi montažna šola. Po grobi oceni bi bila ta investicija okrog 500 000 dinarjev. Strokovnjaki ugotavljajo ali bi bila cenejša podzidava ali pa montažni objekt.

Kresnice: Popisana so vsa nujna dela in narejen predračun. Za vsa dela bodo verjetno zadostovala sredstva, ki so jih namenili že ob referendumu.

Litija-Gradec — nova šola: Strokovnjak je menil, da bi bilo za pozidavo osemrazredne osnovne šole potrebnih od 6 000 000 do 7 000 000 dinarjev. To je samo ocena, ker projekti še niso izdelani. (Toliko se bo zbralo komaj vseh sredstev. Op. ses.)

Šmartno: Prizidek k osnovni šoli že gradijo. Denar prihaja iz dveh virov:

Kredit Sob Litija v znesku	1 100 000 din
premostitveni kredit	700 000 din

Ostanek od celotnega investicijskega zneska 2 250 000 dinarjev pa bodo plačali že s kreditom Ljubljanske banke. Dela naj bi bila zaključena do 15. januarja 1972.

Štanga: Predvidena je nova šola, enaka kot na Primskovem. Ker lokacija še vedno ni izbrana, načrti še niso izdelani. Upravni odbor sklada meni, da naj bi se uporabili isti načrti kot na Primskovem.

Primskovo: Projekti za osnovno šolo so izdelani. Z občani se sedaj dogovarjajo za nekatera gradbena dela, ker bi tako pocenili gradnjo. Projektantski predračun znaša 870 000 dinarjev.

Javorje: Za obnovitev je bilo ob referendumu predvidenih 20 000 dinarjev, sedaj pa je po približnem predračunu za najnujnejša dela potrebnih 49 500 din.

Mamolj: Podobno kot na Javorju je tudi tu potrebna veliko večja vsota, kot je bila predvidena.

Kostreznica: Popravila bodo lahko opravili z darjem, ki je bil predviden ob referendumu.

Osnovna šola Gabrovka: Projekti so izdelani, adaptacija pa bo stala približno 340 000 dinarjev.

Dole: Trenutno zbirajo ponudbe za napeljavo centralne kurjave. Delo naj bi bilo končano do meseca novembra 1971.

Ko bodo končana dela v Jevnici in na Savi in vgrajena centralna kurjava na Dolah, bo uresničen predvideni plan za leto 1971. Končanih bo toliko del, kolikor sredstev se je zbralo.

(Vsi podatki so vzeti iz poročila upravnega odbora sklada za financiranje izgradnje in obnove šolskih poslopij. Poročilo je obravnavala občinska skupščina na eni izmed svojih sej, obravnaval pa ga bo tudi delavski svet našega podjetja.)

Sestavil: T. Štrus

Kri rešuje življenje

Krvodajalska akcija je za nami. Štiri dni v oktobru so litijski občani darovali kri. Občinski odbor RK je postavil plan tisoč krvodajalcev za celotno občino.

Po planu naj bi tristodvajset delavcev in delavk iz našega podjetja darovalo svojo kri. Prijave so po oddelkih zbirali mojstri. Če pogledamo vse oddelke po številu prijav, številu zaposlenih, odstotka prijavljenih glede na število zaposlenih in dejanske udeležbe, dobimo naslednjo sliko:

Oddelek	Št. prijav	Št. zaposlenih	Odstotek udeležbe	Prišlo na krvodajalsko akcijo
čistilnica	11	44	25,0	7
predpredilnica	58	142	40,8	33
pred. bombaža	40	204	19,6	33
pred. sintetike	31	79	39,2	16
prisuk. skupina	7	15	46,6	premlade
vlagalnica	18	35	51,4	16
sukalnica	46	232	19,7	35
stročnarna	11	31	35,4	6
sekt. vzdržev.	20	112	17,8	14
transport	10	29	34,4	10
zaposleni v pisarnah	25	75	33,3	21
Obr. družb. preh.	3	16	18,7	5
S k u p a j	280	1024	—	196

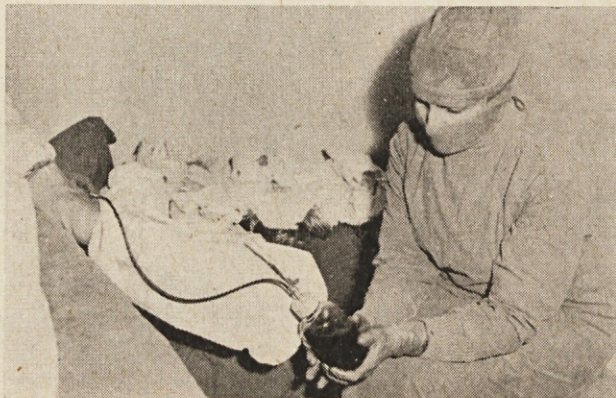
delek, kjer so vsi prijavljeni tudi prišli na krvodajalsko akcijo.

Od prisukovalne skupine ni nobena dala krvi, ker so bile vse premlade, stare pod osemnajst let. Če k 196, ki so dali kri, prištejemo še šestnajst premladih, lahko vidimo, da je samo 212 delavcev od 280 prijavljenih »držalo besedo«. Ostaja vprašanje, kaj je bilo z ostalimi 68!

Od vseh podjetij v občini je imela največ krvodajalcev glede na število zaposlenih Lesna industrija. V Mizarstvu se ni nihče prijavil, od štirih prijavljenih pri SAP, ni prišel nihče. Od krajevnih organizacij RK ni poslala nobene prijave in nobenega krvodajalca organizacija v Ribčah. Pohvalo zasluži krajevna organizacija Gradišče, ki je zbrala trideset prijav, kri pa je prišlo darovat 42 občanov tega terena.

Na splošno po svetu ugotavljajo, da število krvodajalcev pada, potrebe po krvi pa iz dneva v dan naraščajo. Občinska organizacija RK se trudi, zbrati prijave in velikokrat naleti na gluha ušesa, pa še od prijavljenih jih sorazmerno veliko ne pride darovat kri. Nihče pa ne ve, kdaj bo potreboval transfuzijo krvi in če ne bo nikogar, ki bi jo bil pripravljen darovati...?

T. Štrus

Največji odstotek glede na število zaposlenih je dosegla vlagalnica. Transportni delavci so edini od-

Litijski otroci so dobili nov vrtec

V ponedeljek, 11. oktobra, je predsednik Občinskega sindikalnega sveta in republiški poslanec Slavko Pungerčar slovesno odprl nov otroški vrtec na Rozmanovem trgu v Litiji.

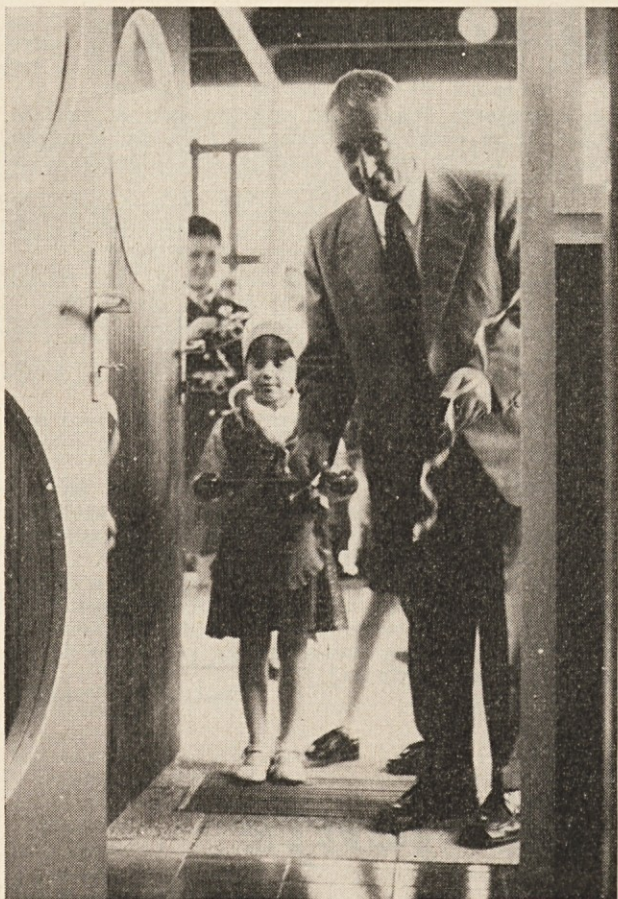
Vrtec, ki nosi ime po Levstikovi pesmi »Najdi-hojca«, bo sprejel osemdeset predšolskih otrok od dveh do sedmih let starosti. Poslopje je pritlično in moderno opremljeno. Ko bo urejena še vsa okolica, bodo imeli malčki dovolj prostora za igranje. Lokacija je posrečeno izbrana, ker je vrtec poleg osnovne šole in je vsaj malo oddaljen od glavnih prometnih poti. Ostaja samo vprašanje, kako bo z otroki z nekoliko bolj oddaljenih delov na levem savskem bregu.

Vrtec je gradilo gradbeno podjetje Beton iz Zagorja, obrtniška dela so opravili domači obrtniki, občina je dala brezplačno zemljišče. Vsi stroški gradnje pa znašajo skoraj dva milijona dinarjev.

Slavnostni govor ob otvoritvi je imel Slavko Pungerčar. Omenil je, od kod je investitor dobil potrebna sredstva in se zahvalil vsem, ki so kakorkoli pomagali, da je vrtec dobil današnjo podobo. Poudaril je tudi, da je nova varstvena ustanova velika pridobitev za Litijo.

Prijeten kulturni program so pripravile vzgojiteljice z najmlajšimi. Otvoritve se je udeležilo kar lepo število očkov in mamic, ki bodo svoje otroke sem pošiljali v varstvo. Ko je Slavko Pungerčar prerezal vrstico, so si izbrani lahko ogledali notranjost vrta.

Tekst in foto: T. Štrus

Nov otroški vrtec je odprt. Predsednik Občinskega sindikalnega sveta in republiški poslanec Slavko Pungerčar je prerezal vrstico in osemdesetim otrokom odprl vrata v novi dom (levo). Najmlajši med nastopom. Zaplesali so tako prigrčno, da so morali svoj nastop še enkrat ponoviti (spodaj).

Sonce, morje in delo

Poletje je minilo, jesen se vse bolj nagiba v zimo. Naše letovišče v Novigradu je ostalo prazno. Hišice samevajo in čakajo delavcev, da bodo prenovljene prihodnje leto zopet sprejele naše delavce. Vsi se še spominjamo letošnjega vročega sonca, malo mastne plaže, pa hladne sence borovega gozdička. Drugo leto se bomo zopet vrnili na ta kosček istrske obale. Zaposlili smo upravnika Počitniškega doma tov. Vena Pajerja, da nam je odgovoril na nekaj vprašanj.

— Ste imeli letos veliko težav?

»Gostov je bilo veliko, članov našega kolektiva in tudi drugih. Posebno teh od drugod v sezoni nismo mogli sprejeti. Kakšnih posebnih težav ni bilo. Nekateri prostori so postali premajhni. V skladišče ne moremo spraviti niti za teden dni pijač, in če zmanjka pijače sredi največje vročine, ni ravno najbolje. Tudi točilnica, kjer se da ustvariti veliko prometa, je postala premajhna.«

— Imeli ste veliko gostov, kako ste jih preskrbeli s hrano in pijačo?

»Pijačo so nam servisno dostavljali dvakrat na teden in nam jo ni nikoli zmanjkalo. Kruh smo dobili že vsako jutro ob štirih, zelo pa sta za nas skrbela zelenjavar in mesar. Veliko pridobitev pomeni tudi vodovod, saj smo kljub veliki suši imeli vso sezono dovolj vode.«

— Ljudje vsako leto prihajajo bolj množično, boste zmogljivosti za prihodnjo sezono kaj povečali?

»Verjetno letos ne bomo postavili nobene nove hišice. Nekatere je treba prenoviti, ker so že precej dotrajale. Sedaj je v Novigradu 44 hišic, od teh jih imajo petnajst naši kooperanti. Nujno pa bi morali zgraditi nova skladišča in novo pralnico, da bi tako olajšali delo vsem, ki delajo čez poletje v Počitniškem domu. Treba bi bilo urediti tudi plažo, ki je bila letos malo spolzka.«

— So k velikemu številu gostov pripomogle tudi cene?

»V predsezoni je bila cena penziona 26 din, v sezoni pa 30 din. Svojim članom je podjetje plačalo k tej ceni trinajst dinarjev, tako da so člani plačali samo po sedemnajst dinarjev na dan v sezoni. Mislim, da si za tako ceno lahko vsakdo privošči teden ali deset dni dopusta.«

— Koliko časa ostajajo gostje pri vas?

»Največ štirinajst dni, sedem dni in deset dni.

Vedno več se jih ogreva za deset dni, ker je teden dni malo premalo, štirinajst pa naj bi jim bilo preveč.«

— Je v predsezoni tudi dovolj gostov?

»Predsezona je namenjena predvsem upokojencem in članom kolektiva, ki nimajo otrok. Sprejemamo pa tudi goste od drugod, če le imamo prostor. V sezoni pridejo sem na dopust člani kolektiva, ki imajo šolo-obvezne otroke in ne morejo drugače. V sezoni nekaterim nudimo le hrano, stanujejo pa drugje. Letos je bilo nekoliko bolje, ker smo dobili dovoljenje za postavljanje šotorov.«

— Lahko postrežete vse goste naenkrat?

»Če le ni prevelik naval, dobijo vsi zelo hitro obrok. Težava je le ta, ker moramo vso hrano znesti po stopnicah. Zelo prav nam je prišlo, ker smo dobili nov pokrit prostor za približno petdeset sedežev. Vprašanje postrežbe je tudi odprto, kadar smo imeli muziko ali pa smo pekli čevapčiče. Dekleta iz kuhinje imajo že na svojem delovnem mestu dovolj dela in jih je težko nagovoriti, da pomagajo še pri strežbi, kar pa je nujno, ker je takrat naval gostov zelo velik.«

— Menite, da je Novigrad dosegel svoj namen?

»Mislim, da ga je popolnoma.«

— In če se sedaj z morja preselimo v planine, kaj pa Velika planina in Gozd Martuljk?

»Gozd Martuljk je dovolj zaseden in zanj se ljudje tudi precej zanimajo, bolj pozabljena pa je Velika planina. Zdi se mi, da je med nami več ljubiteljev planin, kot pa jih obiskuje Veliko planino.«

Tako se je pogovor iztekel. Upravnik je še potarnal, kako težko je dobiti ljudi, ki bi šli čez poletje delati v Novigrad. V zadnjih treh letih se je promet precej povečal, število zaposlenih pa je vedno isto. Naj za konec zapišem še nekaj števil.

Leta 1970 je bilo v Novigradu 2504 gostov in 13 950 penzionov, regres podjetja je koristilo 599 oseb. Letos je bilo v štirih mesecih 2566 gostov in 14 058 penzionov, regres podjetja je koristilo 546 oseb. Celotni dohodek je znašal lansko leto 490 870,50 din, letos pa 609 873,91 din. Dohodek se je povečal predvsem zaradi večjih cen. Izračuna vseh stroškov za letos še ni, ker še niso prišli vsi računi. Dohodki doma na Veliki planini so v prvih devetih mesecih letos znašali 3 318,40 dinarjev in še zdaleč ne pokrijejo stroškov.

T. Štrus

Obisk iz Tržiča: V soboto, 18. oktobra je naše podjetje obiskala skupina mladincev iz tržiške bombažne predilnice in tkalnice.

Mladinski aktiv v našem podjetju in mladinski aktiv v tržiški tovarni že dalj časa uspešno sodelujeta. Tržiški mladinci so vrnili obisk našim mladincem, ki so si ogledali bombažno predilnico in tkalnico v Trziču. Tržiški mladinci so prišli v Litijo z avtobusom in so si ogledali naše podjetje, potem pa so za nekaj ur odšli na Jančje, od koder so se vrnili v Trzič. Obisk je še poglobil sodelovanje med Mladinskima aktivoma obeh tovarn.

T. Štrus

Upokojeni so bili

Bronislava Lajovic se je 2. 9. 1920 rodila v Sp. Hotiču v delavski družini, v kateri je bilo 6 otrok. Osnovno šolo je obiskovala v Hotiču. Ko ji še ni bilo 16 let, se je prvič zaposlila 19. 12. 1936 pri Irmu Hribar v Litiji kot gospodinjska pomočnica. Nato je bila še 2 leti gospodinjska pomočnica pri Julijani Končar v Litiji. Želela se je takrat zaposliti v Predilnici Litija, ker pa dela tu ni dobila, se je 1939. leta zaposlila v Saturnusu v Ljubljani, kjer je bila do 1941. Nato je bila zaposlena pri Železnici Sava kot kretničarka od 1. 6. 1942 do 30. 7. 1944.

Po osvoboditvi se je 21. 11. 1945 zaposlila v našem podjetju in sicer v predilnici bombaža, kjer se je 3 mesece priučevala za predico in bila nato na istem predilnem stroju skoro 26 let tj. do upokojitve 10. 7. 1971. Vseh 26 let je prihajala na delo iz Sp. Hotiča deloma peš, deloma s kolesom, nikoli ni zamudila dela ali imela neopravičen izostanek.

V podjetju je bila članica delavskega sveta 3 mandatne dobe, skupaj 5 let od 1957. do 1961. leta.

Njena skupna pokojninska doba znaša 30 let, delovna doba v našem podjetju pa skoro 26 let.

Niko Kolman se je rodil 5. 12. 1910 na Grbinu pri Litiji. Njegov oče je bil ključavničar, mati delavka, 5 bratov in 2 sestre tudi delavci v našem podjetju. Oče je padel v I. svetovni vojni 1916. leta.

Osnovno šolo je obiskoval v Litiji. Takoj po končani osnovni šoli, ko mu še ni bilo 14 let, je šel služiti na Vače in je tam 4 leta in pol opravljal razna kmečka dela. 3. marca 1929 se je zaposlil v našem podjetju najprej kot prisukovalec na selfaktor strojih, kjer je delal približno 4 leta, nato bil v gospodarski krizi odpuščen in se zaposlil kot delavec pri gradnji ceste Preska in Reka. Tu je bil približno 1 leto in pol, nakar je odšel k vojakom. Vojaški rok je služil 18 mesecev, med služenjem vojaškega roka je prišel vmes na dopust in se takrat zaradi pomanjkanja delavcev v našem podjetju zaposlil za 2 meseca. Prav dobro se spominja, kako je prav na božični večer leta 1935 prejel brzojavko in se je moral z dopusta vrniti k vojakom. Po vrnitvi od vojakov je bil približno pol leta spet zaposlen v našem podjetju na selfaktor strojih, bil ponovno odpuščen in se zaposlil v kamnolomu Sava za približno 4 mesece, nato v Lesni industriji Izgoršek v Šmartnem kot delavec za 2 leti in pol. Med okupacijo je bil poslan na delo na Dunaj in delal kot skladiščni delavec skoro do osvoboditve. Domov se je vrnil 1 mesec pred koncem vojne. Po osvoboditvi je 2 meseca delal pri popravilu železniške proge, nato pa od 28. 7. 1945 spet v našem podjetju, najprej 6 mesecev na mikalnikih, nato pa vseskozi do upokojitve 8. 7. 1971 v stročnarni.

V podjetju je bil član delavskega sveta 2 leti v mandatni dobi 1962/63.

Njegova pokojninska doba znaša 40 let, v našem podjetju pa skoro 31 let.

Ivanka Mandelj se je rodila 1. 4. 1918. Tenetiše pri Litiji so bile njena rojstna vas. V delavski družini je bilo šest otrok. Ivanka je 1. 1938 odšla v Beograd, kjer je bila do začetka vojne gospodinjska pomočnica pri francoskem veleposlaniku. Med vojno je bila v Tenetišah, nekaj časa pa v Nemčiji. Že leta 1945 pa se je zaposlila v našem podjetju. Tu so že prej delali njen oče, brat in sestre. Na delo je hodila 15 let iz Tenetiš, potem pa iz Šmartnega. Njena delovna doba znaša 30 let, 2 meseca in 24 dni, v našem podjetju pa je delala 24 let, 6 mesecev in 16 dni.

Marija Anžur se je rodila v Mali Kostrevnici 18. 2. 1921. V šolo je hodila v Šmartno. Že kar po tradiciji je tudi Marija začela 1. 1937 v našem podjetju.

**Tov.
Brona Lajovic**

**Tov.
Niko Kolman**

**Tov.
Ivanka Mandelj**

**Tov.
Marija Anžur**

Na začetku vojne vihre 1. 1941 jo je okupator odslovil. Takoj po koncu vojne se je vrnila v podjetje, kjer je ostala vse do upokojitve 14. 9. 1971. Vsa leta je delala v predilnici bombaža. Osemnajst let je hodila peš iz Kostrevnice, potem si je kupila kolo. Pred tremi leti se je preselila v Šmartno.

Vsem želimo, da bi še veliko let uživali zasluženno pokojnino.

Kadrovske spremembe

Prišli v mesecu septembru 1971

Cirar Avgust, Konj 9, transport v pred.,
Jurjevec Gašper, Podbukovje 7, zunanji transport,
Grom Frančiška, Reka gozd 12, čistilnica odpadkov.

Odšli v mesecu septembru 1971

Damjan Marija, Podšentjur 9, sukalnica — samovoljno,
Koci Vincenc, Konj 5, predilnica — sporazumno,
Štrus Andreja, Topilniška 6, predilnica — samovoljno,
Garantini Milan, Tirna 2, čistilnica — odšel v JLA,
Čepon Jože, Praprešče 5, predilnica — samovoljno,
Tekalec Ernest, c. Dušana Kvedra, kotlarna — upokojitev.

Odšli v mesecu oktobru 1971

Koci Jože, Mamolj 13, čistilnica — samovoljno,
Slapničar Danijela, Reka gozd 9, sukalnica — samovoljno,
Otošec Ela, Topilniška 19, finančni sekt. — upokojitev,
Jelnikar Rudolf, Marokova 21, obr. družb. preh. — potek pogodb,

Pavlin Frančiška, Zagorje, c. Zmage 13, predilnica — sporazumno,

Bregar Marija, Ponoviška 5, sukalnica — samovoljno,

Smerdelj Andrej, Trg na Stavbah 14, knjig. obr. druž. preh. — sporazumno.

Prišli v mesecu oktobru 1971

Marinčič Mira, Litija, Rozmanov trg 2, splošni sektor — čistilka,

Štrus Tone, Bitiče 6, splošni sektor,

Borišek Zdenka, Sava 13 a, predilnica,

Černe Franc, Reka gozd 1, transport v stročnarni,

Ivanič Radojka, Trg na Stavbah 3, predilnica,

Jerant Štefka, Levstikova 8, tehnični sektor,

Juran Cvetko, Ržiše 6, čiščenje raztezal z RP in menjava predpreje,

Lindič Majda, Cerovica 19, predilnica,

Perme Ljudmila, Vel. vrh 15, čistilna kolona,

Polanc Angela, Graška 64, čiščenje raztezal z RP in menjava predpreje,

Požaršek Anica, Ržiše 9, čiščenje raztezal z RP in menjava predpreje,

Taufer Darja, Graška 10, čiščenje raztezal z RP in menjava predpreje,

Uršič Alojz, Ustje 7, notranji transport,

Vrhovec Albin, Ržiše 8, zunanji transport,

Karlovesek Jožica, Graška 32, predilnica,

Bric Janez, Ježa 3, remont,

Kališek Marija, Šmartno, predilnica,

Očkon Zorka, Partizanska pot 41, predilnica.

Motnje krvnega obtoka v spodnjih okončinah — bolezen današnjega časa

Po najnovejših statističnih podatkih boleha v Jugoslaviji najmanj dva milijona prebivalstva zaradi sprememb na ožilju spodnjih okončin, kar povzroča motnje krvnega obtoka. V naših specialističnih ustanovah in inštitutih za medicino dela so ugotovili, da od tega števila odpade okrog 70 odstotkov na delavke oziroma delavce zaposlene v industriji, posebej če njihovo delovno mesto zahteva stoječe delo. S svojo boleznijo je vsak pacient nehoti postal član velike družine bolnikov, ki trpijo za motnjami obtoka v spodnjih okončinah. Strokovnjaki se zavedajo, da se ta družina nenehno povečuje. Marsikaj o vzrokih te bolezni nam je že znanega, priznati pa moramo, da je pri njej tudi precej nepojasnjenega.

Predvsem si nismo še na jasnem kako preprečiti nadaljnje naraščanje števila bolnikov s to boleznijo, kako obvarovati naše otroke, da ne bodo trpeli zaradi istih težav.

Raziskave na tem področju se nadaljujejo. Naše farmacevtske tovarne zelo intenzivno delajo na tem problemu, seveda v najtesnejšem sodelovanju z znanimi jugoslovanskimi in tujimi strokovnjaki s tega področja medicine. Proučujejo najrazličnejše vplive na bolezen, ki jo označujemo kot cirkulacijsko pretočno motnjo v spodnjih okončinah, načine in možnosti preprečevanja in posebej zdravljenje te bolezni. Da bi se kar koli doseglo na tem področju, je nujno potrebno, poleg prizadevanja strokovnjakov v naših zdravstvenih ustanovah in farmacevtskih tovarnah, tudi disciplinirano sodelovanje bolnikov. Samo na ta način se bo lahko ustavilo ali vsaj zmanjšalo nenehno naraščanje takih bolnikov. To vsekakor ni samo medicinski, ampak tudi hud socialno-ekonomski problem moderne dobe, problem, ki zahteva sistematično skupinsko delo, entuziazem strokovnjakov in prizadevnost bolnikov.

Raziskave in statistična obdelava motenj obtoka spodnjih okončin so pokazale, da se v Jugoslaviji od-

stotek bolnikov, ki boleha jo za prevarikoznim in varikoznim sindromom giblje med 10 in 20 % in sicer med 30 in 70 letom starosti. V nekaterih tovarnah v Sloveniji so v zadnjem času strokovnjaki našli tudi do 50 % članov kolektiva, ki so prizadeti zaradi motenj obtoka v spodnjih okončinah in potrebujejo zdravljenje. To je vsekakor zelo zaskrbljujoče poročilo. Ta bolezen, ki jo nekateri imenujejo minus varianta pokončne drže človeka, je torej resnična in potencialna nevarnost za vse ljudi.

Statistika je pokazala, da so motnje obtoka v spodnjih okončinah bolj pogoste pri osebah, ki dalj časa stojijo in sicer zaradi delovanja sile teže, da je invalidnost zaradi te bolezni večja, kot se sicer misli in da se zaradi te bolezni izgubi najmanj toliko delovnih ur kot pri gripi.

Člani delovnih kolektivov v tovarnah, posebej tam, kjer proizvodnja še ni na zadostni tehnični ravni, morajo zaradi narave svojega poklica pretežni del delovnega časa stati.

To velja tudi za delavce v kmetijstvu, gradbeništву, komunalnih podjetjih itd. Če še navedemo, da so ogrožene osebe, o katerih smo pravkar govorili, nepoučene o vajah, ki jih je potrebno izvajati v odmorih na delovnem mestu, da bi se preprečile motnje obtoka v spodnjih okončinah, potem je jasno, da je ta problem v naši državi še vedno na mrtvi točki in da ga je potrebno čimprej aktualizirati. Zato mora zdravstvena služba, posebej služba medicine dela, bolj spremljati pojave motenj obtoka na spodnjih okončinah, ker bi pravočasni ukrepi in zdravljenje gotovo pozitivno vplivali na izboljšanje stanja pri nas. V takih pogojih in pri takih poraznih rezultatih bi zdravstvena služba morala točno določiti organizacijo dela na tem problemu, kot tudi strokovni profil zdravnikov, ki bi skupaj obdelovali bolnike s prevarikoznim in varikoznim sindromom (zdravnik splošne medicine, dermatovenerolog, kirurg za ožilje itd.).

Ko se je davni prednik današnjega modernega človeka postavil na zadnje noge in začel uporabljati sprednje kot bodoče roke, nikakor ni mogel predvideti, kakšne posledice bodo in koliko jih bo. Ena od nezaželjenih je poslabšanje krvnega obtoka v spodnjih okončinah, ki se pogosto zaključi kot bolezen z imenom krčne žile, krtice ali strokovno varice. Ta bolezen sodobnega človeka sodi med najbolj razširjene nasploh. Po podatkih različnih avtorjev zbolijo za njo več kot polovica vsega prebivalstva, čeprav so podatki dokaj različni, glede na starost opazovanih skupin, njih poklice, življenjske navade in druge okoliščine. Za razumevanje nastanka motenj v obtoku in razvoja krčnih žil, si moramo najprej priključiti v spomin znanje o normalnem krvnem pretoku.

Vemo, da kri proti periferiji poganja srce s svojo močjo. Potem ko prepoji tudi najbolj oddaljene dele telesa, odda snovi, ki jih kot potrebne nosi s seboj in sprejme od celic vse tisto kar jim je odvečno ali škodljivo, začne pot nazaj proti srcu. Od najtanjših žilic, lasnic ali kapilar proti debelim in debelejšim se tako imenovana venska kri zbira in usmerja proti srcu. To omogočajo posebne zaklopke, nameščene v notranjosti ven. Sila, ki poganja kri, pa prihaja z več strani, pritisk nove krvi, ki prihaja, gibanje mišic ob venah (posebno pri delu, utrip žil odvodnic, ki se prenaša na v bližini potekajoče vene, vsrk s strani srca in še drugi.

Iz povedanega je razumljivo dvojje, da bo odtok toliko težji in počasnejši, kolikor se kri zbira in odteka iz srcu bolj oddaljenih delov telesa, kot je to prav slučaj s spodnjimi okončinami. In drugič, da bo kri zastajala in bo odtok oviran, če katerikoli od sistemov, ki sodelujejo v obtoku, odpove.

Ce pa pride do zastajanja krvi v spodnjih okončinah, če je torej odtok oviran in počasen, sledijo najrazličnejše spremembe predvsem na teh mestih, a pozneje lahko tudi drugod. Ravno to vidimo pri krčnih žilah posebno če so močnejše razvite.

V največjem številu primerov je nastanek krčnih žil povezan z naslednjimi vzroki:

1. Določena nagnjenost za razvoj krčnih žil je že prirojena. V nekaterih družinah se pojavljajo krtice pogostejše kot v drugih. V enem primeru gre za razvojne napake v ožilju, njihovi zgradbi, razvejenosti, v drugem pa za splošno slabost tistega gradiva v žilnih stenah, ki je odločilno za elastičnost in odpornost. V tretjem gre za povezavo teh dveh med seboj ali teh še z drugimi.

2. Pridobljene motnje v obtoku, ki jih ni malo skozi vse življenje, med temi so posebno pomembne vse tiste, ki na določen način ovirajo odtok, zaradi pritiska na žile, kot je to v nosečnosti, pri razvoju neke bule v mali medenici ali v trebuhu, zaradi močnega podvezovanja okončine, zarastline v okolici itd. Posebno so pomembne okvare ožilja samega, na primer poškodbe, vnetja, različne spremembe pod vplivom hormonov, prehrane itd. Večina teh namreč okvari zaklopke, ki potem ne zadržujejo krvi, ampak ta prosto pada navzdol. Prezreti ne smemo niti tistih motenj in okvar, ki nasploh ovirajo ali otežkočajo obtok. To so: močnejše ploska stopala, posledice poškodb; zlom goleni, večje brazgotine in končno način življenja ter poklic. V najrazličnejših in najbolj pisanih kombinacijah teh in drugih vzrokov prihaja vedno do podobne slike. Kri ne odteka več normalno iz prizadetega področja, kopiči se v posameznih predelih in pritiska od znotraj na žile. Ker so te manj odporne, se počasi širijo. Ko so se razširile, so zaklopke, če so še sploh ohranjene, še bolj odmaknjene in slabše opravijo svojo funkcijo, zato je odtok slabši, stene se čedalje močnejše širijo. Tako nastanejo različno oblikovane razširitve žil; enkrat na daljšem odseku, drugič na manjšem v obliki vrečk, nanizane ena na drugo, tretjič kot drobna mreža itd. Prizadete pa so lahko vene na površini ali v globini. Našemu opazovanju so seveda vrhne krtice bolj dostopne, pa tudi pogostejše so. V začetku razvoja bo-

lezenskih sprememb ni posebnih težav. Pojavijo se v glavnem čez dan, zaradi pokončne drže človeka. Noga zateče, čez noč pa zopet splahni. Pojavi se hitrejša utrujenost, napetost v stopalu in v golenu, žile čedalje bolj nabreknejo. K temu se pridružijo krči. Ko bolezen enkrat začne svojo pot, jo skoraj vedno nezadržno nadaljuje. Žile se čedalje močnejše širijo in zajamejo tudi prejšnje prizadete dele, prehrana goleni, stopala ali celo spodnje okončine je čedalje slabša. To se kaže tudi na koži kot zadebelitev, drobne krvavitve, sprememba v barvi, povrhu vnetje — t. i. golenji ekcem. Pogosto se pojavi vnetje še na žilah, neke vrste sesedanje in zlepljanje krvi na vnetem predelu — tromboflebitis, ki je lahko huda komplikacija krčnih žil. Na nekaterih mestih krtice toliko izbuhnejo navzven, da začnejo krvaveti, pridružijo se spremembe na ostalih tkivih, a v končni fazi sledi najneprijetnejša posledica — razvoj golenje razjede.

Obolenje je mogoče pri večini oseb zadržati v razvoju, omiliti težave in preprečiti poznejše nevšečnosti in komplikacije. Osnovno pa je, da iz majhnih nastanejo velike krčne žile in iz lažjih hudi znaki, ker bolezen, če je ne začnemo zdraviti, nenehno napreduje. Poleg tega mora biti vsak bolnik pripravljen za sodelovanje pri zdravljenju, ki traja vse življenje, od prvih težav naprej, s krajšimi ali daljšimi presledki brez vsakih motenj. To nedvomno terja veliko potrpežljivosti od zdravnika še več pa od bolnika.

Zdravljenje in preprečevanje posledic mora upoštevati vse vzroke, ki na svoj način vplivajo na nastanek krčnih žil. Ker na prirojene slabosti ne moremo dovolj vplivati, se usmerimo na tiste, ki so nam dostopne. Zdrav način življenja ob zadostnem telesnem gibanju, gojenje športov, pravilno razporejeni in dobro izkoriščeni počitvi, posebno v poklicih, ki terjajo daljšo stoj, v nosečnosti itd., pomagajo preprečevati prezgodnje nastajanje krtic. Zdravljenje začnemo čimprej. Metod je več; jemanje zdravil, zdravljenje z injekcijami ali operacijo, oziroma kombinacijo več metod hkrati. Težko je dati prednost eni od teh, kajti vsaka ima prednosti in slabosti. Prepustimo odločitev zdravniku, bolnik pa naj sledi in izvaja njegove napotke. Bolnik mora prihajati redno na kontrole, nositi elastične povoje, ki jih snema le ponoči, a nogo povija natanko tako kot mu je naročeno. Večkrat je potrebno, da bolnik dobi tudi vložke za ploska stopala, oz. opravlja ortopedske vaje za povečanje stopalnega oboka, izgubi kakšen kilogram telesne teže, ter se izogiba vsega, kar bi oviralo krvni obtok. Nekateri bolniki obupajo v času zdravljenja, ne zavedajoč se posledic, ki jim grejo nasproti. Uspehi zdravljenja pa ne izostanejo, če se le začne dovolj zgodaj in dovolj dolgo.

Zdravljenje motenj obtoka v spodnjih okončinah je zelo različno. V zadnjem času se je razvil nov način zdravljenja z različnimi preparati, ki jih bolnik zaužije ali uporablja lokalno in ki posegajo v področje mikrocirkulacije. Ti preparati uspešno preprečujejo posledice, ki nastanejo zaradi motenj krvnega obtoka v spodnjih okončinah. Tako so znani preparati divjega kostanja, ki vplivajo na kapilarno steno tako, da zvišujejo kapilarno rezistenco in zmanjšujejo prepustnost kapilar. Dobre uspehe zdravljenja prinaša tudi kombinirana terapija. Najboljše so se pokazale kombinacije preparata, ki vsebujejo razen tonizirajočih, vasoprotektivnih substanc, še komponente ki pospešujejo obtok in delujejo proti vnetjem.

Pri zdravljenju varikoznega simptomnega kompleksa naj bo načelo pacienta, da čim prej začne s terapijo.

Zdravljenje takih bolnikov mora biti dobro organizirano in zahteva od zdravnika in posebej od pacienta, sodelovanje. Posebej je treba poudariti zgodnje odkrivanje takih bolnikov, pri katerih se spremembe šele začnjenjajo. Takoj se je treba začeti zdraviti.

Dr. med. Ljubo Đorem

(Konec prihodnjič)